

co-creatie in Kampen:
visievorming voor stedelijke vernieuwing

e.o.

Boven haven straat

Bovenhavenstraat e.o.

Co-creatie in Kampen: visievorming voor stedelijke vernieuwing.
1^e druk, juni 2011

Mara Architectuur bna
i.s.m. Werkgroep Bovenhavenstraat e.o.

inhoud

vooraf	1
inleiding	2
nieuwe ontwikkelingen	2
project Bovenhavenstraat e.o.	4
randvoorwaarden bij het project	5
proces	6
fase 1	8
rollen.....	9
achtergrondinformatie	12
ter inspiratie	22
digitale werkomgeving	30
disclaimer	31
auteursrechten deelnemers project Bovenhavenstraat e.o.	31
garantie?.....	31
leeswijzer: wie is wie?	32
overeenkomst GroenLinks - Mara Architectuur bna.....	32

vooraf

Voor u ligt een boekje over en bij het project Bovenhavenstraat e.o. Een spannend, nieuw project, waarin betrokkenen en geïnteresseerden samenwerken aan de ontwikkeling van een visie voor de herbestemming van bedreigde panden en de omgeving eromheen. Het is geschreven voor u als deelnemer of geïnteresseerde. Op het moment van schrijven zitten we midden in de fase 1. Dit boekje is bedoeld om u te informeren en te inspireren. Informeren, door meer licht te werpen op het proces rond dit vernieuwende initiatief en op de achtergronden van de locatie. Inspireren, door thema's die tijdens de eerste bijeenkomst ter overweging werden getoond ook op papier beschikbaar te stellen.

Mara Architectuur bna en Werkgroep Bovenhavenstraat e.o. hopen op een goede oogst!

inleiding

nieuwe ontwikkelingen

Een term die steeds vaker valt is *burgerparticipatie*. Burgerparticipatie gaat verder dan inspraak, het raadplegen vooraf of achteraf bij planvorming. Het veronderstelt een interactief proces waarbij de burger daadwerkelijk in contact komt met de overheid en actief meedenkt over plannen. Het draait om de gedachte dat de burger samen met de overheid een beter leefbare wereld bouwt.

crowdsourcing

Andere begrippen die hiermee vaak in verband gebracht worden zijn *crowdsourcing* en *co-creatie*.

Bij crowdsourcing (vrij vertaald: de massa als bron) wordt een probleem voorgelegd aan een gemeenschap van mensen, die samen zoekt naar een oplossing. Vaak gebeurt dit online. Denk bijvoorbeeld aan Twitter waar één of meer meestal onbekenden, die toevallig over de kennis of ervaring beschikken die nodig is, vrij vlot met de meest handige tips en oplossingen kunnen komen.

Crowdsourcing is het bundelen van kennis van bereidwillige experts die een probleem willen oplossen en de uitkomsten vrij willen delen met anderen, zonder dat daar een vergoeding of tegenprestatie tegenover staat. Een bekend voorbeeld van dit fenomeen is de online encyclopedie Wikipedia. Dit lijkt ook op wat men *open source* (open bron) projecten noemt, waar men in gezamenlijkheid ontwikkelt aan software, zoals bijvoorbeeld Linux. De broncode van deze software is dan ook vrij beschikbaar voor iedereen.

co-creatie

Bij co-creatie werkt een organisatie samen met klanten, gebruikers of andere belanghebbenden om waarde te creëren. Het idee is dat het zinvol is de expertise van deze mensen in te zetten bij het verbeteren van een kerntaak, een product of dienst. In plaats van het als organisatie zelf intern te proberen, ontdekt de organisatie beter wat er leeft en wat men extern belangrijk vindt. Daar kan de organisatie haar activiteiten dan op afstemmen. Zowel de organisatie als de betrokkenen hebben belang bij co-creatie.

In deze trends kun je een verschuiving zien van gesloten competitie en steeds efficiëntere massaproductie, naar het zich onderscheiden door mensen beter bij de producten van een organisatie te betrekken en daardoor heel gerichte kwaliteit te leveren.

burgerinitiatieven

Overheden proberen in toenemende mate burgers te activeren en mee te laten denken. Burgers ontplooiën vaker zelf initiatieven. Verschillende niveaus zijn denkbaar van 'zelf organiseren' tot 'raadplegen' (zie hiernaast).

TREDE	DE BURGER ...	DE GEMEENTE ...
Zelf organiseren	... organiseert en voert zelf projecten uit.	... ondersteunt en faciliteert.
Meebeslissen	... is medeverantwoordelijk voor beslissingen.	... laat (deel)beslissingen over aan de burger.
Coproductie	... werkt intensief met de gemeente mee aan plannen of beleid.	... ziet de burger als partner in de planvorming en laat het resultaat van de participatie zwaar wegen in de besluitvorming.
Adviseren	... genereert ideeën en oplossingen voor een goed advies binnen een beleidsthema.	... geeft vooraf het beleidsthema aan en neemt het advies serieus in overweging.
Raadplegen	... geeft zijn mening of kennis rond een beleidsonderwerp.	... wil de mening van de burgers weten en houdt hiermee rekening in de besluitvorming.

participatieladder

uit: *In actie met burgers!*, juni 2010, VNG en BZK, Naar buiten.
 Spoorboekje burgerparticipatie voor raad en college

project Bovenhavenstraat e.o.

In dit project beogen burgers, politiek, betrokken instanties, belanghebbenden en professionals in onderlinge samenwerking te komen tot een visie voor de herinrichting van de Bovenhavenstraat e.o. Hierbij staan behoud van cultureel erfgoed, duurzaamheid, financiële haalbaarheid, het actief betrekken van burgers in de planvorming en open, transparante communicatie voorop.

sloop van de oude glashandel en een woning

Aanleiding is een voornemen van het college, gesteund door een meerderheid van de raad, om op korte termijn enkele negentiende-eeuwse panden te slopen en op deze plekken gras in te zaaien. Het betreft Bovenhavenstraat 8-10, een glashandel, en Bovenhavenstraat 12, een (directeurs)woning. Bovenhavenstraat 14, een villa, wordt behouden en gerestaureerd. Hoewel de gemeente aangeeft dat dit alles mogelijk is zonder geld bij te leggen, is er nog geen financiële onderbouwing voor dit besluit.

De panden vallen binnen het rijksbeschermd stadsgezicht. Voor het gebied is momenteel geen actueel bestemmingsplan en geen gebiedsvisie. Wel zijn er recent in opdracht van de gemeente drie onderzoeken uitgevoerd waarin verschillende experts, onafhankelijk van elkaar, de panden aan de Bovenhavenstraat als cultuurhistorisch zeer waardevol aanduiden. De gemeente heeft aangegeven verdere ontwikkelingen in het gebied de komende vijf tot tien jaar niet op te pakken, omdat de prioriteiten elders liggen.

uitstel sloop voor ontwikkelen van een onderbouwde visie gericht op behoud

Op initiatief van de GroenLinks fractie Kampen is gevraagd om uitstel van sloop met minimaal vijf maanden. De bedoeling is deze tijd te gebruiken om in samenwerking met belanghebbenden en geïnteresseerden zorgvuldig te verkennen in hoeverre het mogelijk is het cultuurhistorisch erfgoed te behouden in een visie waarin ook financiële haalbaarheid, duurzaamheid en ruimtelijke kwaliteit voorop staan. Er is door de gemeente toegezegd dat er tot 1 oktober 2011 geen sloopvergunning voor de panden wordt afgegeven en dat er geen bindende afspraken worden gemaakt over dit gebied. Indien er binnen deze termijn een onderbouwde ruimtelijke visie voor herinrichting aan de raad wordt aangeboden, waarvan betrokken grondeigenaren aangeven dat dit voor hen financieel haalbaar lijkt en betrokkenen aangeven dat dit plan gewenst is, zal er door de gemeente serieus naar gekeken worden.

randvoorwaarden bij het project

- burgerparticipatie bij de ontwikkeling
- een breed draagvlak voor de visie
- het behouden van cultureel erfgoed
- duurzaamheid
- financiële haalbaarheid
- gemeentelijke kaders
- open en transparante communicatie

zicht vanuit de Graafschap (foto: Ernst Hupkes)

proces

fase 1

het verkrijgen van ideeën en inzicht in wat er speelt (divergeren)

In drie avonden (31 mei, 7 juni en 21 juni) werken verschillende groepen van burgers, politici, belanghebbenden, belangstellenden en professionals samen om te komen tot zoveel mogelijk ideeën, concrete kansen, realistische randvoorwaarden en een goed inzicht in wat er leeft en speelt rond de Bovenhavenstraat en omgeving. Dit proces wordt begeleid door Mara Architectuur bna. De uitkomsten van dit proces worden gebundeld. Op de laatste avond in fase 1 (28 juni) geven de participanten in het proces aan wat zij kansrijk en belangrijk vinden. Mara Architectuur bna maakt een representatieve samenvatting, die als input dient voor fase 2.

fase 2

inschatting: wat is politiek kansrijk en gewenst?

De werkgroep Bovenhavenstraat e.o. en Mara Architectuur bna doen een op consensus gebaseerd voorstel aan de fractie GroenLinks Kampen. In dit voorstel geven zij aan welke ideeën fase 1 opleverde en of daaronder ideeën zijn die minder kansrijk en gewenst lijken. Criteria voor 'kansrijk en gewenst' zijn de randvoorwaarden (zie blz. 4) die in de eerste bijeenkomst zijn genoemd. De fractie besluit 11 juli 2011 over dit voorstel. Van de uitkomst van deze fase wordt aan alle deelnemers van fase 1 verslag gedaan. Deze fase wordt 15 juli 2011 afgesloten.

fase 3

uitwerken in een kansrijk plan (convergeren)

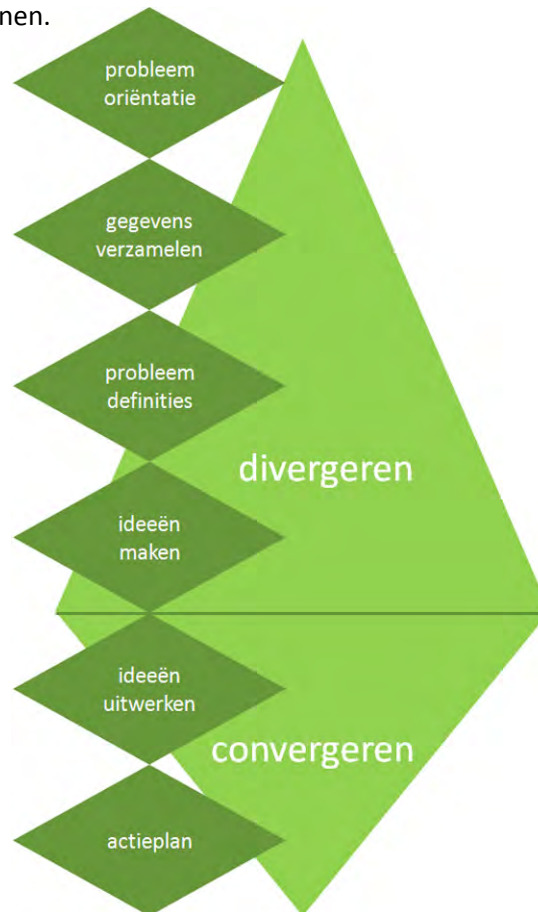
Mara Architectuur bna zal in de gegeven richting een visie uitwerken en verfijnen. Hierbij wordt gekeken naar zaken als ruimtelijke invulling, massastudie, aantallen en beeldkwaliteit, met uiteraard bijzondere aandacht voor de wijze van behoud van het cultureel erfgoed, duurzaamheid, financiële haalbaarheid en ruimtelijke kwaliteit. Zoveel mogelijk zullen de bevindingen en resultaten van fase 2 in de uitwerking worden geïntegreerd. In deze periode zal waar nodig en mogelijk ruggespraak worden gezocht met de werkgroep Bovenhavenstraat e.o. Deze fase wordt uiterlijk op 1 september 2011 afgesloten met de aanbidding van de uitkomsten aan werkgroep Bovenhavenstraat e.o., fractie en bestuur GroenLinks Kampen. De fractie besluit 1 september 2011 of het plan aan de raad wordt aangeboden en zo ja, op welke wijze .

fase 4

terugkoppeling en verfijnen

De werkgroep Bovenhavenstraat e.o. en Mara Architectuur bna zorgen er in deze periode voor dat rollen en taken van betrokkenen - waaronder in elk geval de deelnemers van fase 1, fractie- en bestuursleden GroenLinks en nog te formeren klankbordgroepen - helder en duidelijk zijn, om het plan kansrijk naar de raad te brengen. In deze fase zal de visie waar mogelijk worden aangepast op deelaspecten en verder worden verfijnd. Tevens zal in deze fase gepoogd worden een onderbouwde eerste inschatting van de kansen op financiële haalbaarheid te verkrijgen. Van de inbreng van de klankbordgroepen zal verslag gedaan worden aan de betrokkenen. Na de besluitvorming in de fractie zal Wim Rill (raadslid GroenLinks) 29 september 2011 namens GroenLinks het politieke voorstel inzake herinrichting Bovenhavenstraat e.o. aanbieden aan de gemeenteraad van Kampen. Mara Architectuur bna is verantwoordelijk voor de toelichting op de visie inclusief een financiële inschatting op hoofdlijnen.

creatief proces

fase 1: divergeren

fase 2: omslaglijn

fase 3: convergeren

fase 4: verfijnen

fase 1

Het doel van fase 1 is het genereren en verkennen van zoveel mogelijk ideeën, het verwerken van wensen en bedenkingen, het verkrijgen van inzicht in randvoorwaarden en kansen rond de planvorming en het vormen van een goed beeld van wat er speelt in en rond het gebied en van wat er leeft onder de betrokkenen.

avondvierdaagse

Een eerste aftrap heeft dinsdagavond 31 mei in de Raadszaal in het gemeentehuis plaatsgevonden. Vervolgavonden zijn 7 juni, 21 juni en 28 juni, hebben plaats in de Dirk van Dijschool, Zilverschoon 81, te Kampen.

creatief proces
eerst divergeren: zoveel mogelijk boeiende richtingen verkennen, die niet per se tot iets zullen leiden
dan convergeren: de meest kansrijke richtingen die goed samengaan oppakken en verfijnen tot er een geïntegreerd plan is, dat beantwoordt aan eerder gestelde doelen.

rollen

Op deze avonden wordt gewerkt in groepen, welke zijn samengesteld aan de hand van essentiële rollen in een creatief proces. Deze rollen zeggen iets over het aandachtsgebied van de deelnemers en de wijze waarop de opgave benaderd wordt. Op deze wijze organiseert het proces zich rond natuurlijke competenties van de deelnemers. Het doel hiervan is te voorkomen dat het proces vastloopt in het concentreren op persoonlijke belangen in het eigen aandachtsgebied. Deze werkwijze beoogt binnen een gedeelde aandachtssfeer het innemen van een ander perspectief te vergemakkelijken, zodat meer onderlinge uitwisseling, aanvulling en integratie wordt bereikt.

De rollen zijn open en vrij voor iedereen. Het is elk gewenst moment mogelijk om van rol te veranderen en bij een andere groep aan te sluiten. Open en transparante communicatie is van groot belang voor het slagen van dit proces, evenals het scheppen en bewaken van goede verstandhoudingen. Het tonen van goede wil, het nemen van medeverantwoordelijkheid en het scheppen van een omgeving waarin het voor iedereen prettig werken is, zijn daarbij erg ondersteunend, waarschijnlijk zelfs bepalend.

Ook wanneer iemand één of meer bijeenkomsten gemist heeft of op een later moment aanhaakt is hij of zij van harte welkom. Vanzelfsprekend mag men naar wens natuurlijk alles meenemen wat men wil, zoals bijv. een eigen laptop, tijdschriften, brochures e.d., maar het hoeft niet.

Voor elke rol zijn vragenkaartjes gemaakt, rond terugkerende thema's dan wel ondersteunend aan het proces. Deze dienen ter inspiratie en suggestie. Het is geen noodzaak om alle vragen te behandelen en er is alle ruimte om zelf richtingen te kiezen, thema's aan te snijden etc. Ook is het geen absolute voorwaarde dat alle rollen worden ingevuld, of dat de groep zich gelijkmatig over de rollen verdeelt. Het gaat erom dat mensen elkaar vinden in gelijke benaderingswijzen en competenties. Zo brengt men samen iets tot stand dat meer is dan de opgetelde individuele bijdragen. Ook het niet beantwoorden van vragen en verkennen van richtingen kan immers iets betekenen voor de volgende fasen.

vrijdenkers

rol

het vrij en naar eigen inzicht schetsen van nieuwe ideeën, invallen en scenario's en het kijken hoe ze zouden werken

trefwoorden

nieuwe ideeën, nieuwe richtingen openen, dromen, verbeelden, experimenteren, problemen omdraaien in oplossingen, vaagheden scherper maken, creatief onderzoeken, freewheelen, vrij associëren

opbrengst

een brede verzameling vrije ideeën en scenario's

realisten

rol

het opsporen van obstakels en kijken hoe deze overwonnen kunnen worden

trefwoorden

verkennen wat verkeerd kan gaan, onjuist is of risico's inhoudt, komen tot oplossingen, randvoorwaarden / kaders inzichtelijk maken, besluitvorming verlichten

opbrengst

een brede verzameling vrije ideeën en scenario's

structureerders

rol

het zorgen voor overzicht op het proces, bij elkaar brengen en ontsluiten van alles wat gevonden en bedacht is voor iedereen

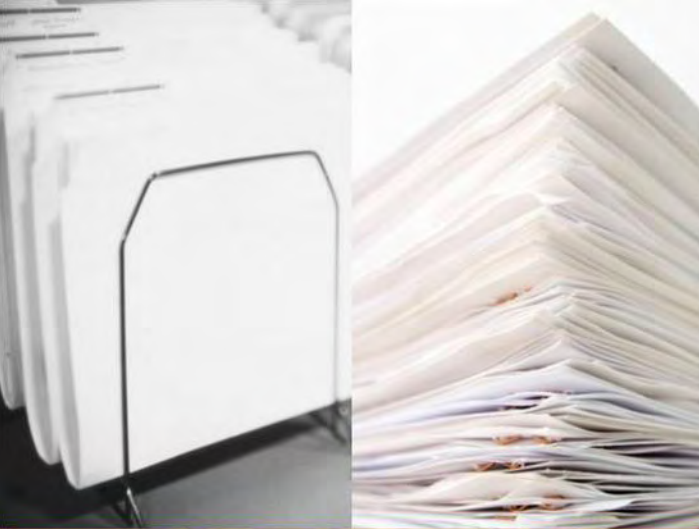
trefwoorden

overzicht, volgorde, organiseren, heldere labels, beschikbare informatie ontsluiten, samenhang in aard/ strategie/aannames aangeven, proces ondersteunen

opbrengst

het sorteren, vormgeven en overzichtelijk maken van alle opbrengsten (online?)

scouts

rol

het verzamelen en verkennen van alles wat voor het project interessant kan zijn

trefwoorden

feiten, cijfers, voorbeelden van oplossingen voor vergelijkbare problemen / projecten, het uitzoeken van randvoorwaarden, ontdekken van nieuwe nog weinig bekende concepten, objectieve informatie

opbrengst

een (online) ideeën- en achtergrondenboek

ambassadeurs

rol

het zoeken naar kansen, het analyseren van de bijeingebrachte ideeën zodat de waarde bovenkomt

trefwoorden

kansen herkennen, constructief denken, onderliggende aannames blootleggen, de x-factor van ideeën onder het voetlicht brengen, snel schakelen, besluitvorming vergemakkelijken

opbrengst

een overzicht van belangrijke kansen rond het project

verbinders

rol

het verbinden van verschillende werelden, zich inleven en luisteren naar alle betrokkenen en zoeken naar kwaliteiten die voor anderen van belang zijn

trefwoorden

verbinden, inleven, luisteren, aanvoelen, mensen / partijen bij elkaar brengen, mensen betrekken bij het project, maatschappelijk draagvlak, politiek krachtenveld

opbrengst

inzicht in wat er leeft onder alle betrokkenen

achtergrondinformatie

Overgenomen uit:

Edwards Stadsontwerp, *Gebiedsvisie Binnenstad. Uitwerking Bovenhaven*.

Amsterdam, augustus 2010, p. 6-9

B.1 Ontstaansgeschiedenis

Aan de huidige, nogal onsamenhangende situatie ter plekke ligt uiteraard een lang verhaal ten grondslag. De geschiedenis en hoofdingrepen in vogelvlucht:

1.

Kampen ontstaat op het eiland tussen de IJssel en de Burgel, een oude IJsselloop. Een dijkroute langs de IJssel verbindt Kampen met Wilsum in het zuiden. De Bovenkerk staat in eerste instantie binnendijks, maar wordt al vroeg over de dijk heen uitgebouwd. De eerste Venepoort staat aan de Burgel, tussen de Venestraat en de IJsseldijk/Venedijk.

2.

In de 15e eeuw wordt de ommuring verruimd. Het nieuw omwalde gebied raakt niet volgebouwd. De Venepoort wordt opgeschoven naar de nieuwe Stadsgracht en later voorzien van een bolwerk. De Bovenhavenstraat ontstaat in deze periode.

3.

Gedurende de 80-jarige Oorlog wordt de vestinggordel verstevigd en het bolwerk vervangen door een tweetal nieuwe bolwerken. Het oostelijke bolwerk en de verlegde knik in de route zijn nog heden ten dage in de plattegrond afleesbaar.

4.

Gedurende de 2e helft van de 19e eeuw worden de verdedigingswerken afgebroken en vervangen door een volledig nieuwe stadsrand: bebouwing en plantsoenen. Ten noorden en zuiden van de Bovenhaven groeit een werkgebied.

5.

Begin 20e eeuw wordt het Engelenbergplantsoen verheven tot bijzondere stadsentree en wetenschapscampus. De relatie met de IJssel wordt echter verbroken door richting Bovenhavenstraat oprukkende woningbouw.

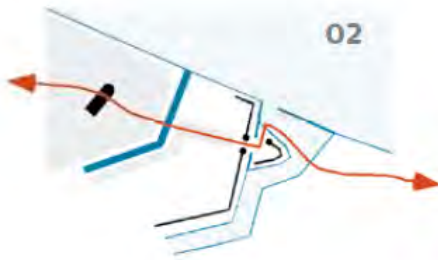
Later in de 20e eeuw zullen ook het Engelenbergplantsoen zelf en de verbinding naar het 1e Ebbingplantsoen dicht slibben.

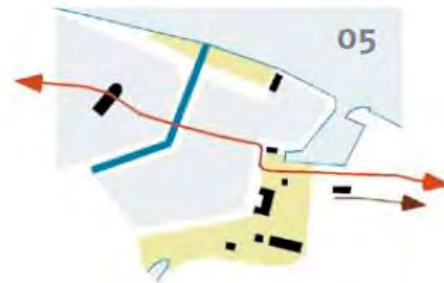
01
tot in de 15e eeuw: Kampen binnen de Burgel

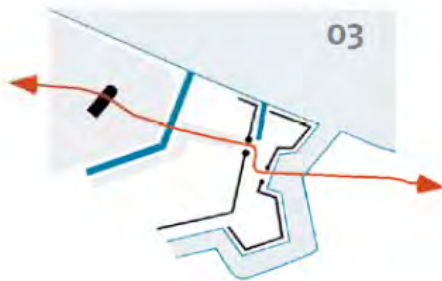
04
19e eeuw: aanleg Plantsoen en bouw nieuwe stadsrand

02
15e eeuw: uitleg tot aan nieuwe stadsmuur/stadsgracht

05
20e eeuw: herontwikkeling stadsentree

03
17e eeuw: verbetering bastionstelsel

situatie medio jaren '20

B.2 Entree tot de Binnenstad

De route IJsseldijk/Graafschap is van oudsher, samen met de Lange Brug, de belangrijkste entree tot de binnenstad. De Venedijk, IJsseldijk, Graafschap, Venestraat, Oudestraat en Lange Brug vormden ooit één doorgaande route. De binnenkomst te Kampen werd door de eeuwen heen wisselend vormgegeven in een continu wisselend spel van barrières en toevoerroutes, afsluiten en welkom heten. In het gebied rond de Bovenhaven zijn zo routes steeds weer gewijzigd, bolwerken aangelegd, verplaatst en verwijderd, bebouwing toegevoegd en weer gesloopt.

Met de opkomst van de auto, de bouw van de westelijke buitenwijken en de daaropvolgende aanleg van de Flevoweg en Europa-allee is de ontsluitingsstructuur van de binnenstad sterk gewijzigd; de Bovenhaven speelt nu een veel kleinere rol. Als gevolg van ontwikkelingen aan weerszijden is de route zelf onduidelijk en inconsequent geworden. De rijweg is voor het autoverkeer soms royaal, soms juist minimaal. De wandelroute langs de IJssel houdt op merkwaardige wijze op. Ter hoogte van het Lyempfcomplex is fietsen op de IJsseldijk verboden. Een ooit belangrijke toevoerroute als de oude Venedijk ligt vergeten in het landschap. In de 17e eeuw is bij de aanleg van de vestinggordel ter hoogte van de voormalige Venepoort een bajonet in de IJsseldijk gelegd, om de toegang tot de stad te bemoeilijken. Deze onvriendelijke bajonet is nog steeds aanwezig in de vorm van de merkwaardige en buitenproportionele bocht van de IJsseldijk naar de veel smallere en evenmin vriendelijke Bovenhavenstraat. De logica van dit wegverloop is onbegrijpelijk nu eerst de vestinggracht verdwenen is en vervolgens de Bovenhaven nog eens verkleind. Wel rijst, aanrijdend vanuit het zuiden, de Bovenkerk nog altijd als indrukwekkend landmark op.

de Bovenkerk als dominante landmark

Bovenhaven als onderbreking van oorspronkelijke route

discontinue langzaam verkeersroutes op oude lijnen

Bovenhavenstraat te smal voor tweerichtingsverkeer

bocht ['bajonetaansluiting'] op voormalig bolwerk

Bovenhavenstraat: nauwelijks relatie met water

Rapport Beek & Kooiman Cultuurhistorie, *Cultuurhistorische Verkenning Bovenhaven en omgeving, Kampen*. Amsterdam, mei 2010, p. 23-24:

“De ruimtelijke structuur van het bolwerk is nog herkenbaar in de vorm van de haven en min of meer in de rooilijnen van de bebouwing. De Boven Havenstraat is een nieuwe, 19de eeuwse straat binnen het aaneengesloten stedelijk weefsel van Kampen. Tevens is de straat onderdeel van de 19de eeuwse (informele) route IJsseldijk - De la Sablonièrekade - IJsselkade. De inrichting van de openbare ruimte van de route is in zijn geheel modern. Het profiel van de Boven Havenstraat is symmetrisch, maar verbreedt zich richting IJssel. De bouw van de (heren)huizen aan de De la Sablonièrekade en de Molen(dwars)stra(a)t(en) betekende een minutieuze aanheiling van het middeleeuws stedelijk weefsel. De resterende panden aan de zuidzijde van de Boven Havenstraat sluiten aan op de bebouwing aan de overkant. De villa op de hoek met de Graafschap staat op het punt waar de weg met een bocht overgaat in de IJsseldijk. Daarmee speelt deze villa visueel een belangrijke rol in de markering van de 19de eeuwse route naar de binnenstad.

Historische objecten

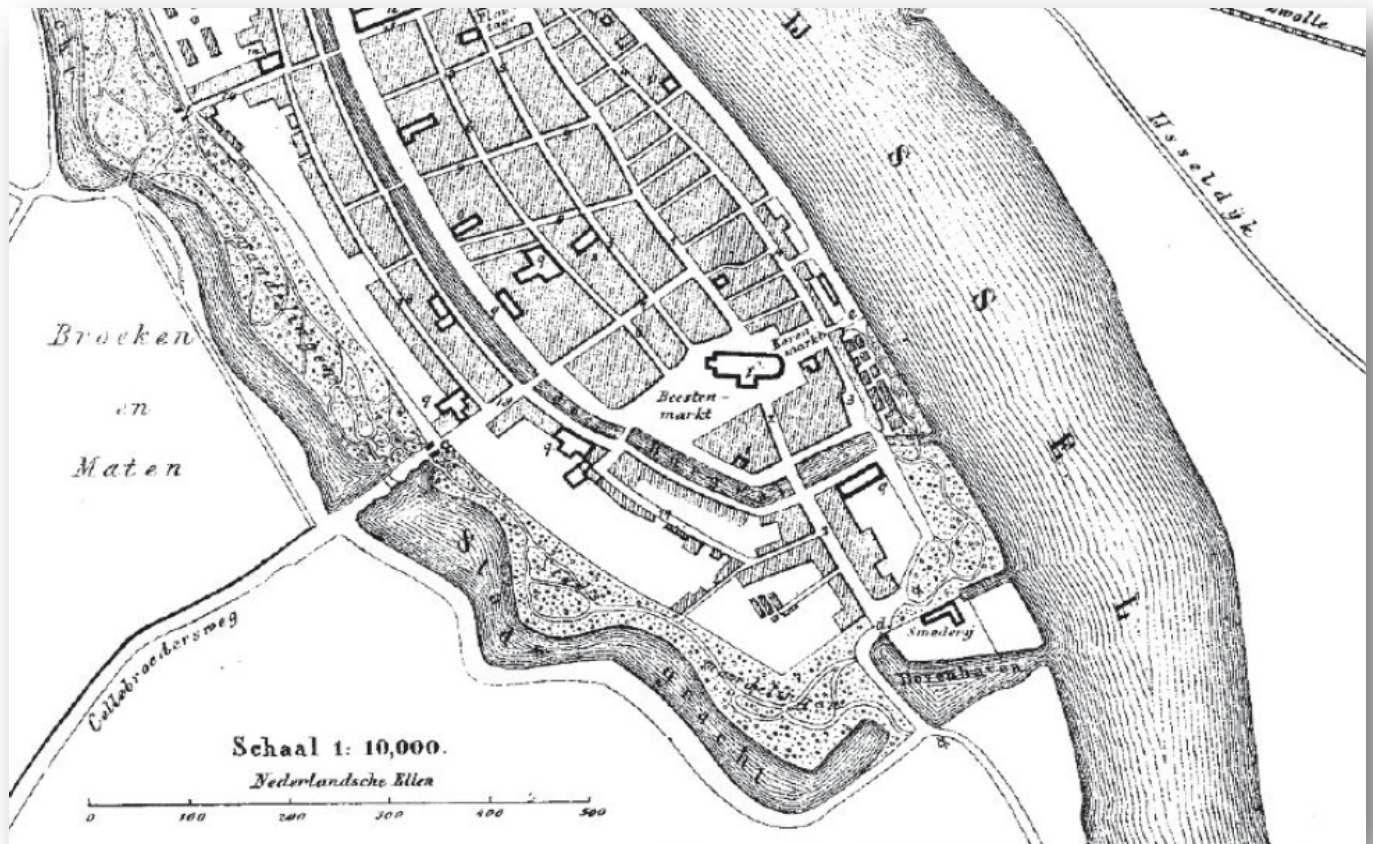
Samengevat zijn de panden 8-10,12 en 14 alle historische elementen. De directeursvilla en de bedrijfswoning zijn van dezelfde lichte als de panden aan de De la Sablonièrekade, de Molenstraat en de Molendwarsstraat (1879 e.v.). Het kleine fabrieksgebouw in de rooilijn is vervangen in 1911, binnen dezelfde stedenbouwkundige contouren, in een gepaste, utilitaire architectonische vormgeving. Ook de aanbouw met de sheddaken uit 1928 (architect G.B. Broekema) is typologisch nog historisch te noemen.”

Schematische bewerking kadastrale minuutkaart van 1811-1832 (Historische stedenatlas van Nederland). In oranje het Bovenhavengebied, bij de blauwe pijl het pad van de Venepoort naar Achter de Nieuwe Muren.

rapport Flexus AWC, *Cultuurhistorische inventarisatie en waardenstelling historische binnenstad Kampen*. Rotterdam, februari 2011, p. 96:

“De Bovenhaven is een restant van de oude bolwerkstructuur die na transformatie in de 19de eeuw een functie als haven kreeg. De Bovenhaven is hiertoe verbreed en van een bredere monding aan de rivier voorzien. Aan de haven heeft zich al vroeg industrie gevestigd. De Bovenhaven – gelegen binnen het beschermd stadsgezicht – is aan de noordzijde voorzien van bebouwing met een van de historische binnenstad sterk afwijkende naoorlogse buitenwijktypologie.”

(boven)
kaart
Hugo Suringar
Leeuwarden, 1867

(rechts)
opvallende transformaties
1870-1945, weergegeven op de
stadsplattegrond uit 1980.
in geel nieuwe structuren;
in zwart kenmerkende sloop

ter inspiratie

Haagsche Bluf, Den Haag
herbouwde/gekopieerde historische gevels
door de neutrale, sobere achtergrond
krijgen de historische details extra aandacht

**gevels die aansluiten bij historische binnenstad
tegen groene achtergrond**
aansluitend bij groene gordel rond de binnenstad
hergebruik oude gevelementen en materialen

Athenaeum Hotel, Royal Parks, London
Patrick Blanc
levende groene gevel als verticale
stadstuin

Shared Space

internationaal veelgeprezen verkeerskundig concept waarbij auto's te gast zijn in een langzaamverkeersgebied, Nederlandse vinding, blijkt erg veilig

Bolwerkplein: Shared Space – paardentram – OV
 mooie groene, publieksruimte op oude bolwerk
 auto's zijn te gast (Shared Space)
 eerste halte bij Binnenstad vanaf nieuw station

Shared Space plein
 geeft mooie rustige openbare ruimtes zonder verkeersborden en harde randen

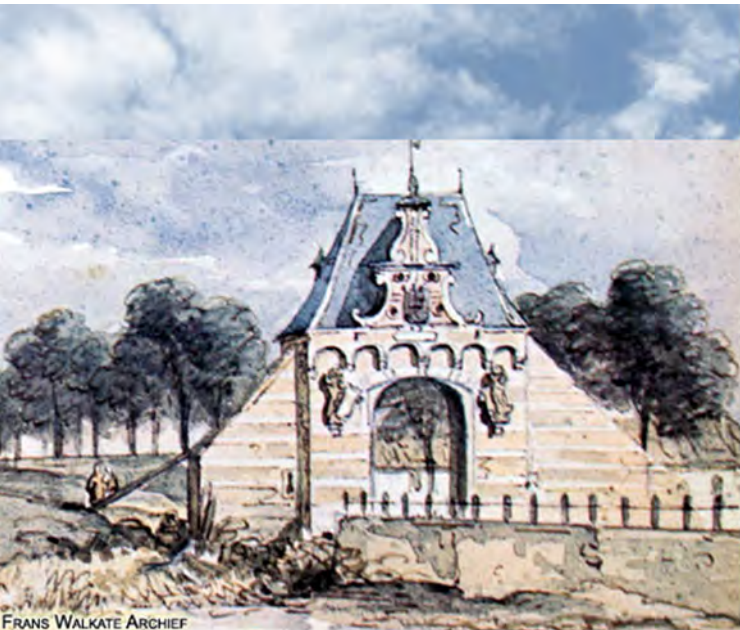

kaswoningen
 Groen en Glas woningen, Blom Architects
 Schoon, gezond en prettig binnenklimaat,
 met substantieel lagere energieverbruik
 voor koelen en verwarmen

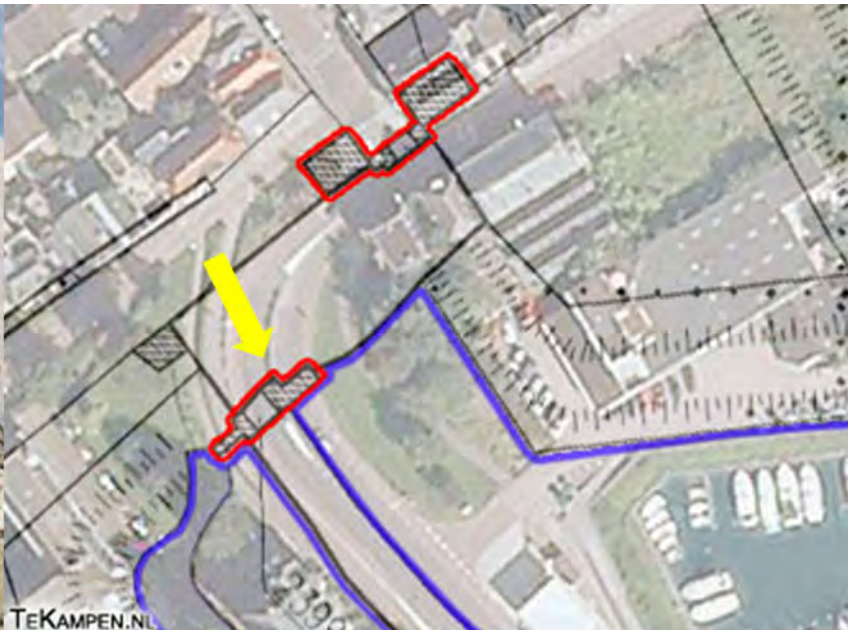
kaswoningen
 refereert aan oude moestuinen, wonen in groene gordel
 slim met energie, 'buiten'zitten van februari - november
 openbare orangerie ook denkbaar?

gemeenschappelijke orangerie ?
 Zonneterp, dr ir E. van Andel,
www.zonneterp.nl

FRANS WALKATE ARCHIEF

TEKAMPEN.NL

tekening Buiten-Venepoort

Buiten-Venepoort als groen speelobject?
voet-/fietsroute over oude stadsentree
spelen in een Stadspoort: artistiek, groen, fascinerend
niet overheersend voor zuidelijk stadsfront in het groen

Venepoort
Venepoort en de Buiten-Venepoort (rood)
en oude stadsgracht (blauw omlind)
geprojecteerd op de situatie van ca 2009.
Middenboven de Graafschap

werk van Patrick Dougherty

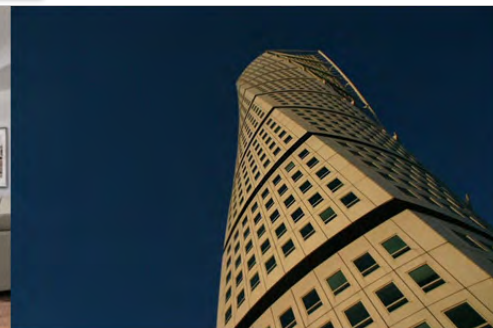

stadsgezicht 1860
handgekleurde staalgravure door G.G. Lange
uit Darmstadt

Turning Torso, Malmö
Santiago Calatrava
meest extreme voorbeeld van landmark,
slanke toren is internationale publieks-
trekker, zonder dat het op maaiveld
stoort, kan niet in Kampen: Bovenkerk
en Nieuwe toren zijn leidend in skyline

slanke, groene landmark?
Kampen als dijkstad, sterattractie, 'wandeldoel'
belangrijk: minimale footprint maaiveld open naar groen
minder aanwezig dan Bovenkerk en Nieuwe Toren

parkeren

parkeren zoveel mogelijk uit het zicht
zoveel mogelijk vermijden van dure
parkeeroplossingen (ondergronds)
zie ook Edwards hierover

parkeren uit het zicht of achter groen

onder verhoogd terrasdek naast Bovenhaven en tegen
kademuur bij IJsselzicht voor gebruikersparkeren
parkeerstructuren voor bezoekers: gestapeld of als
groene pergolasculptuur op maaiveld, elders bij locatie

Eenpersoonshuishoudens per gemeente, 1/1/2009

Aandeel in %

- Minder dan 24
- 24 - 27
- 28 - 31
- 32 - 35
- Meer dan 35

Bron: CBS.

www.compendiumvoordele

is er ruimte voor alleenstaanden in Kampen?
of zijn zij op Zwolle aangewezen?

wonen voor alleenstaanden en duo's
het aantal eenpersoonshuishoudens zal de komende jaren flink stijgen; rond 2050 zal bijna de helft van de eenpersoonshuishoudens uit ouderen bestaan (CBS)
aandacht: sociale structuur wonen en openbare ruimte

duurzaamheid centraal
 eco-slim, bewust duurzaam
 goede, aantrekkelijke openbare ruimte
 duidelijk groene uitstraling

duurzame, energieneutrale wijk
 modernste technologie in combinatie met
 boerenverstand
 groene gevels, hergebruik, geothermie, schoon water

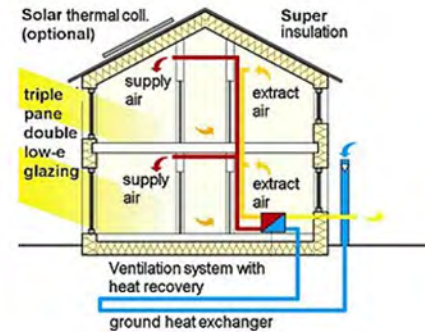
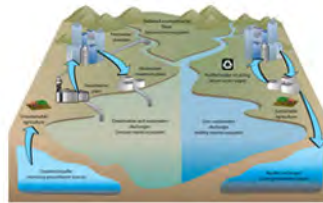
MICHAEL BRADINGART & WILLIAM MCDONOUGH

**cradle
 to
 cradle**

The urban water cycle

Unsustainable   Sustainable

digitale werkomgeving

Voor wie wat makkelijker ideeën en informatie wil uitwisselen, is er een online werkomgeving gemaakt in 'snapper'. Het is Nederlandstalig. Op overzichtelijke wijze biedt het de mogelijkheid documenten en foto's te delen, in forums discussies te voeren, elkaar berichten te sturen en op het dashboard vragen, opmerkingen etc. voor iedereen te plaatsen. Hierop is het één en ander al geplaatst en terug te vinden.

Snapper is een gesloten omgeving, dus alleen op uitnodiging bezoekbaar. Informatie en persoonsgegevens worden niet gedeeld met derden. Een aantal deelnemers heeft zich voor snapper aangemeld. Uiteraard staat het mensen helemaal vrij om hiervan al dan niet gebruik te maken. Het is beslist geen voorwaarde om goed te kunnen blijven meedenken in de werkgroep, het kan een hulpmiddel voor samenwerken zijn. Ook is er documentatie te vinden.

The screenshot shows the Snapper dashboard for 'Bovenhavenstraat'. At the top left is the logo 'Bovenhavenstraat'. A search bar with a 'zoek' button is on the top right. Below is a navigation menu with tabs: dashboard, blog, agenda, documenten, foto's, forum, mail, leden. The main content area is divided into three sections:

- Recente activiteiten**: A green header with a '+ nieuwe notitie toevoegen' button. It lists '1 teamlid toegevoegd' (Nieke Jansen) and '1 blog toegevoegd door' (Mara Breunesse) with a preview of a blog post titled 'Wat is...? C2C'.
- agenda**: A list of events with dates and locations, including '3e avond Bovenhavenstraat e.o.', 'afsluiting fase 1 Bovenhavenstraat', and birthdays for 'Jo', 'Annie', and 'Niels'. A '+ nieuwe afspraak plaatsen' button is at the bottom.
- links**: A section with two links: 'water-in-zicht' and 'kampen'.

disclaimer

auteursrechten deelnemers project Bovenhavenstraat e.o.

De resultaten van het gezamenlijk werk van iedereen die meewerkt aan het project in fase 1 en 2 vallen onder een *Creative Commons Licentie Naamsvermelding – Gelijkdelen*. Dit houdt in dat het iedereen is toegestaan om deze resultaten, te weten beelden, boekwerken, teksten en ideeën te kopiëren, distribueren, vertonen en om afgeleid materiaal te maken dat erop gebaseerd is – maar uitsluitend als ‘project Bovenhavenstraat e.o.’ vermeld wordt als de maker. Het is anderen toegestaan van deze resultaten afgeleid materiaal te maken onder de voorwaarde dat zij het onder dezelfde licentie vrijgeven als het originele werk. Deelnemers accepteren dat ze geen recht hebben op een financiële vergoeding voor hun inspanningen of producten.

garantie?

Eén winst van dit project ligt al bij voorbaat vast: enthousiaste mensen die samen een experimenteel burgerinitiatief aangaan!

Vanzelfsprekend ligt daarmee nog niet het succes van dit project vooraf vast. Zoals in het proces is geschetst, zijn hiervoor veel factoren van belang, waarvan een aantal buiten de invloedssfeer van dit project en de betrokken deelnemers zal liggen. De medewerking van alle deelnemers kan de kansen op een groeiende positieve olievlek vergroten.

Ondanks alle goede wil en gezamenlijk enthousiasme kan het bovendien gebeuren dat niet elke afzonderlijke deelnemer heel gelukkig zal zijn met de bereikte resultaten. Dat is wellicht onvermijdelijk. Het zou mooi zijn wanneer men in zo’n geval dan toch kan vaststellen dat het begrip voor de achtergronden ervan groter is dan dit zonder deelname aan het proces geweest zou zijn.

Hoewel garanties op brede acceptatie en uiteindelijke uitvoering van de te ontwikkelen visie niet te geven zijn, kan elk idee dat veelbelovend lijkt, de moeite waard zijn. Is het niet voor deze locatie, dan is het misschien ergens anders. Of het werkt als eerste aanzet naar volgende ideeën en initiatieven. Een stevige discussie of een dromerige verkenning kan dilemma’s en kansen voor het voetlicht schuiven. Men kan zich afvragen wat de directe betekenis van de landing op de maan voor een gewoon mens is. Tegelijk doet men wel dagelijks zijn voordeel met vele, wellicht onbedoelde, innovaties waartoe alle investeringen in de ruimtevaart ook hebben geleid.

leeswijzer: wie is wie?

Werkgroep Bovenhavenstraat e.o.

Dit is een werkgroep vanuit de initiatiefnemende fractie van GroenLinks Kampen ter ondersteuning van het proces. De werkgroep bestaat uit: Annie Boerman - van 't Zand, Bert Jansen, Wim Rill (raadslid/voorzitter), Ine Nagelmaeker

deelnemers

Dit zijn alle mensen die bij één of meer van de bijeenkomsten in fase 1 geweest zijn en actief bijdragen aan het proces. Architecte Mara Breunesse van Mara Architectuur bna zal het proces begeleiden.

betrokkenen

(Mogelijk) betrokken of te betrekken marktpartijen en andere belanghebbenden, zoals omwonenden, belangenorganisaties m.b.t. cultureel erfgoed, grondeigenaren, evt. geïnteresseerde toekomstige gebruikers

overeenkomst GroenLinks - Mara Architectuur bna

Met Mara Architectuur bna is overeengekomen dat er geen sprake is van een architectenopdracht, maar van samenwerking. Dit betekent dat geen rechten worden opgebouwd, anders dan de gewone auteursrechten voor architecten op eigen werk (in fase 3 en 4) en dat geen kosten voor werkzaamheden in rekening worden gebracht. Verder is afgesproken dat communicatie in onderling goed overleg wordt afgestemd, zodanig dat recht gedaan wordt aan de actieve inzet en betrokkenheid van de deelnemers, de politieke belangen van GroenLinks en de professionele reputatie van Mara Architectuur bna.

Omdat Mara Architectuur bna geen van de betrokkenen vertegenwoordigt, zal met betrokkenen of derden wel voor het project relevant overleg van informerend karakter gevoerd worden, maar kunnen geen afspraken worden gemaakt of toezeggingen worden gedaan. Er is verder overeengekomen dat Mara Architectuur bna het doel en de randvoorwaarden die initiatiefnemer GroenLinks voor dit project stelt zoveel mogelijk zal proberen te realiseren, het proces zoveel mogelijk zal ondersteunen en de bijbehorende tijdslijn in acht neemt. Voor wie dat wil is er een kopie van de overeenkomst in te zien.

maraarchitectuur | bna

voorstraat 1
8261 hp kampen
t 038.3335661
marabreunesse@live.nl
mara-architectuur.nl